

In de gezinnen waar men de extra-editie van *Het Joodse Weekblad* en de circulaire van de Joodse Raad ontvangen had, vonden vaak vertwijfelde discussies plaats, speciaal ook in de gezinnen van jongeren die zonder hun ouders zouden moeten vertrekken. Verscheidene van die jongeren hadden vernomen dat, als zij niet kwamen opdagen, hun ouders naar Mauthausen gezonden zouden worden. 'Ik heb', aldus Hemelrijk,

'bij enkele meisjes aan huis de wanhopige besprekingen meegemaakt en ging geslagen weer weg, omdat ik geen uitkomst wist. 'Niet gaan!' was mijn dringende raad. 'En dan?' was de radeloze vraag van de radeloze ouders. De meesten gingen dan ook'¹ -

gingen, na een hartverscheurend afscheid, het pikdonker in; gingen naar de tram of liepen, een rugzak op, een koffer in de hand, dwars door de verduisterde stad naar het Centraal Station. En stapten in de gereedstaande trein.

In de nacht van 14 op 15 juli was in de twee treinen van de Nederlandse Spoorwegen plaats voor veertienhonderd personen. Veertienhonderd waren opgeroepen - negenhonderdtwee-en-zestig verschenen: van elke drie opgeroepen had dus één het deportatiebevel naast zich neergelegd. In de nacht die volgde, die van 15 op 16 juli, was het resultaat voor de *Zentralstelle* nòg teleurstellender: van de veertienhonderd meldden zich nog geen zeshonderd bij het Centraal Station. Intussen hadden zich evenwel van diegenen die in de nacht van 18 op 19 juli moesten vertrekken, zovelen bij de *Zentralstelle* vervoegd om hun deportatiebevel in ontvangst te nemen, dat de ruim vijfhonderd slachtoffers van de *razzia* van 14 juli, de strafgevallen uitgezonderd, in de ochtend van de 16de vrijgelaten werden, onder hen Presser en zijn jonge vrouw. De mannen hadden twee nachten moeten doorbrengen, liggend in de gangen van de *Zentralstelle*, de vrouwen in de kelder annex fietsenbergplaats. De Joodse Raad had hen van eten mogen voorzien.

Protesten

Op de aankondiging der deportaties was door de illegale bladen met felheid gereageerd. 'Men bedenke', schreef *Het Parool*,

'wat te gebeuren staat. Ruim honderdduizend Nederlanders, aanvankelijk misschien alleen de mannen, maar daarna ook grijsaards, vrouwen en kinderen,

¹ J. Hemelrijk: *Er is een weg naar de vrijheid*, p. 11.